

חינוך בלתי-פורמלי למתחילים...

על-פי לקסיקון החינוך וההוראה:

חינוך בלתי-פורמלי: תפיסה חינוכית-פדגוגית שהתפתחה בארגוני חינוך וקהילה חוץ-בית-ספריים, הפועלים בדרך-כלל בזמנם הפנוי של קהלים ומכוונים למצטרפים לפעילויות באופן חופשי ביוזמתם ועל-פי בחירתם. בבסיסה של תפיסת **החינוך הבלתי-פורמלי** טבועה ההנחה שניתן ורצוי לממש מטרות חינוכיות וחברתיות בסיוע עקרונות, תכנים, ארגונים וכלים בעלי רמת מיסוד גמישה, המשוחררים מהתניות מבניות ופורמליות, הקיימות בדרך-כלל בבתי-הספר. מטרות **החינוך הבלתי-פורמלי** מכוונות להביא לידי מעורבות חברתית פעילה למען הכלל ולביטוי עצמי של צרכי הפרט, בעיקר בתחום הפנאי. ניתן לזהות **בחינוך הבלתי-פורמלי** מסגרות וארגונים בעלי מאפיינים ייחודיים, תכנים טיפוסיים ומתודות פעולה אופייניות. אוריינטציות הפעולה האופייניות של מסגרות **החינוך הבלתי-פורמלי** הן: וולונטריות - בחירה חופשית בכל הנוגע להצטרפות למסגרת, השתתפות בפעילויות בה או עזיבתה; סימטריה - מגע גומלין המבוסס על יחסי שוויון; מורטוריום - תחום הרשאה רחב לניסוי וטעייה; פעילות רב-ממדית - מרחב של פעילויות ומיומנויות שוות-ערך; הפגתיות ויצרנות; פיקוח חברי - שהוא פיקוח באמצעות הסברה ושכנוע יותר מאשר איסורים (כהנא, 1974).

סוגי המסגרות של **החינוך הבלתי-פורמלי** הם תנועות-נוער, מסגרות חלופיות לנוער מנותק, ובתי-תלמיד (גל, 1985). ניתן להוסיף גם מרכזים קהילתיים, קבוצות התנדבות, מרכזי יום לקשישים ולמבוגרים, מוזיאונים חינוכיים וקבוצות פעולה פוליטיות. יש הבוחנים את המסגרות בצורה מערכתית רחבה ומזהים אותן כ"מערכות עוקפות" (קלר, 1988).

התכנים הטיפוסיים במסגרות **החינוך הבלתי-פורמלי** הינם פעילויות הפגה ופנאי (בר-לב, 1991). ספורט, חינוך חברתי וערכי והשלמת השכלה. מתודות הפעולה מאופיינות בגמישות רבה. ניתן למנות הפעלות קבוצתיות, פעילויות עיוניות, קבוצות-דיון, טקסים ואירועים, הפעלות דרמטיות ופעילויות יצירה שונות (גולדברגר ושטנצלר, 1994). הפיקוח והפיתוח הממסדי של התכנים והמסגרות נעשים על-ידי מינהל חברה ונוער והמינהל לחינוך

התיישבותי ועליית-הנוער במשרד החינוך והתרבות, ובמשרד העבודה והרווחה. בנוסף לגופים הממסדיים, קיימים מאות ואולי אלפי גופים וארגונים שעוסקים בחינוך בלתי-פורמלי. חלקם נתמכי ממסד, כגון החברה למתנסי"ם, וחלקם שומרים על עצמאותם בקנאות. החינוך הבלתי-פורמלי מתאים לכל האוכלוסיות ולכל הגילאים. עם זאת נראה שהוא יכול לשמש מנוף לשילוב אוכלוסיות חלשות כגון נוער מנותק, עולים חדשים, ונזקקים להשלמת השכלה. ההכשרה האקדמית לעיסוק בתחום החינוך הבלתי-פורמלי מועטה יחסית בהיקפה (המנחם ורומי, 1997). ניתן ללמוד כיום לתארים ראשון ושני בתחום זה בבית-הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן, ולתואר ראשון בחינוך במכללת בית-ברל לאחרונה נפתח מסלול לחינוך חברתי-קהילתי גם במכללת אורנים ובמכללת קיי.

היום, כמו תמיד, ממשיך החינוך הבלתי-פורמלי להוות אלטרנטיבה הן לחינוך הפורמלי והממסדי והן (היום אולי יותר מתמיד), לאירגונים ממסדיים ממורכזים.

ענפיהם של נבטים אלה כבר ניתנים לזיהוי בהתארגנויות קהילתיות שונות, ובארגונים חברתיים אידיאולוגיים- ניתמכי ממסד, ושאינם כאלה.

בבליוגרפיה רלוונטית

חינוך בלתי-פורמלי למתחילים...

על-פי לקסיקון החינוך וההוראה:

כהנא, ר' (1974). קוים לניתוח סוציולוגי של אירגוני נוער בלתי-פורמליים, **מגמות**, כא, 36-46.

גל, מ' (1985). החינוך הבלתי פורמלי בישראל, מסגרות מקריות או מערכות הממלאות תפקידים חברתיים חינוכיים ייחודיים. בתוך: ו' אקרמן ועמיתיו (עורכים), **חינוך בחברה מתהווה: המערכת הישראלית** (כרך שני, ע' 601-666). תל-אביב וירושלים: הקיבוץ המאוחד ומכון ון ליר.

קלר, ד' (1988). זהות ה"מערכות העוקפות" ומשמעותן האידיאולוגית.
בארי- פרקים במדעי הרוח, החברה והחינוך (ע' 199-175). מכללת בית-
ברל.

בר-לב, מ' (1991). **תרבות שעות הפנאי**. בשדה חמד, ג-ד, 15-39.

גולדברג, ד' ושטנצלר, ד' (עורכים) (1994). **הפעלופדיה**. תל-אביב: ידיעות
אחרונות.

המנחם, א' ורומי, ש' (1997). חינוך לא פורמלי. בתוך: קשתי, י'; אריאלי,
מ'; שלסקי, ש' (עורכים), **לקסיקון החינוך וההוראה** (ע' 192-193).
הוצאת רמות-אוניברסיטת תל-אביב.